

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسم خدا

منشور اخلاق پژوهش

بیایم از خداوند سبحان و اعتقاد به اینکه عالم محضر خداوند است و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری و دانشجویان و اعضای هیات علمی و اعضای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم.

اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

۱- اصل برانست: التزام به برانست جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضوع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می پالایند.

۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.

۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.

۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.

۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران، پرسنل و هیات مدیران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.

۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.

۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.

۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.

۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

امضاء پژوهشگر:

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه فقه و حقوق

پایان نامه برای دریافت کارشناسی ارشد "M.A"

گرایش: فقه مقارن و حقوق جزای اسلامی

عنوان:

معیار و ملاکات تشخیص جنون در فقه امامیه و حقوق موضوعه

استاد راهنما:

دکتر مجید وزیری

پژوهشگر:

مهرداد مهدوی

زمستان ۱۳۹۵

تقدیم به:

پدر مهربان و مادر عزیزم

که همواره و در تک تک لحظات زندگی همواره بهترین همراه و پشتیبان و بهترین مشوق من
در فراز و نشیب های راه علم اندوزی بوده اند

سپاسگزاری:

سپاس بیکران خدای بی‌همتا را که توفیق علم‌آموزی و تحقیقت جوی را به ما ارزانی نمود. اکنون که به یاری خداوند متعال دوره کارشناسی ارشد و پروژه پایان نامه به سرانجام خود رسیده است لازم می‌دانم از اساتید محترم که در طی این دوران زحمات زیادی را متحمل شده‌اند، تشکر و قدردانی نمایم.

از جناب آقای دکتر مجید وزیری که راهنمایی پژوهش را عهده‌دار گشته‌اند، همواره راهنمایی‌ها و حمایت‌های ایشان مشوق و یاری‌گر اینجانب در انجام پایان نامه بود، صمیمانه قدردانی می‌نمایم و سلامتی و بهروزی ایشان را آرزمندم

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب مهرداد مهدوی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۹۳۰۶۸۹۶۳۷ در رشته فقه مقارن و حقوق جزای اسلامی که در تاریخ ۹۵/۱۱/۱۹ از پایان نامه خود تحت عنوان : معیار و ملاکات تشخیص جنون در فقه امامیه و حقوق موضوعه با کسب نمره ۱۷/۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۵/۱۱/۱۹

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای مهرداد مهدوی از پایان نامه خود دفاع نموده و با
نمره ۱۷/۵ بحروف هفده ونیم و با درجه بسیا ر خوب مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما :

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه: ۱۰۱۲۰۴۰۷۹۵۱۰۵۶
عنوان پایان نامه: معیار و ملاکات تشخیص جنون در فقه امامیه و حقوق موضوعه		
نام و نام خانوادگی دانشجو: مهرداد مهدوی	تاریخ شروع پایان نامه: ۹۴/۱۰/۱۹	تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۵/۱۱/۱۹
شماره دانشجویی: ۹۳۰۶۸۹۶۳۷	رشته تحصیلی: فقه مقارن و حقوق جزای اسلامی	
استاد / استادان راهنما: دکتر مجید وزیری		
استاد/استادان داور: داخلی: دکتر علی بهرامی نژاد مغویی خارجی: دکتر معصومه رشاد		
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده): جنون زوال عقل و شعور است. در مفهوم خاص، جنون مبین نوعی زوال و اختلال در قوای دماغی است. بطوریکه اعمال مجنون فارغ از اختیار و اراده اوست. جنون از عوامل رافع مسئولیت کیفری است. موضوع درگیری بیماران روانی با قانون و ارتکاب رفتار مجرمانه یکی از مشکلات رسیدگی های قضایی است. غالباً دادگاه ها با جلب نظر متخصصین روانپزشکی رأی خود را درباره متهم به اختلال روانی صادر می نمایند. بیش از هشتاد سال است که از تصویب قوانین کیفری در ایران می گذرد و در طی تغییرات قوانین، به اجمال سخن از اختلالات روانی (خصوصاً جنون) و تأثیر آن بر مسئولیت کیفری به میان آمده است. از نظر فقه جنون و عقل مقابل هم به کار رفته است و عقل مهم ترین رکن مسئولیت کیفری است جنون صفت کسی ست که فاقد قدرت تشخیص نفع و ضرر و حسن و قبح است و جنون از نظر حقوقی بیماری روانی یا روان پریشی یا بیماری وخیم روانی ست که به واسطه ی آن جریان فکر ، اندیشه رفتار ، کردار ، احساس و اعمال ، از راه صواب و عادی منحرف شده باشد. در این نوشتار مفهوم جنون، جنون در قانون مجازات اسلامی و قانون آیین دادرسی کیفری با توجه به تاثیر آن در احراز مسئولیت کیفری و فرآیند دادرسی بررسی خواهد شد. همچنین ضمن بررسی بیماری های روانی که ممکن است گاهی به اشتباه جنون تلقی شوند نگاهی گذرا به جنون متهم و آثار آن نیز خواهیم داشت. کلمات کلیدی : جنون - فقه - حقوق - عقل - پزشکی قانونی		

تاریخ و امضاء:

☐ مناسب است

_____ نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

☐ مناسب نیست

عنوان	فهرست مطالب	شماره صفحه
چکیده		۱
مقدمه		۲
فصل اول کلیات:		۴
۱-۱ طرح تحقیق		۵
۱-۱-۱ بیان مسئله تحقیق		۵
۱-۱-۲ روش تحقیق		۶
۱-۱-۳ ساختار تحقیق		۶
۱-۱-۴ متغیرها و واژه های کلیدی		۷
۱-۱-۵ مدل تحقیق		۷
۱-۱-۶ اهمیت ضرورت تحقیق و انگیزه انتخاب آن		۷
۱-۱-۷ هدف تحقیق		۷
۱-۱-۸ سوالات تحقیق		۸
۱-۱-۹ فرضیه های تحقیق		۸
۱-۱-۱۰ پیشینه تحقیق		۹
۲-۱ واژه شناسی		۱۰
۲-۱-۱ قانون مجازات		۱۰
۲-۲-۱ جنون		۱۱
۲-۳-۱ در اصطلاح		۱۱

۴-۲-۱ درواژگان فقهی

۱۲ ۵-۲-۱ در حقوق

۱۲ ۶-۲-۱ در روانپزشکی

۱۳ ۷-۲-۱ در پزشکی قانونی

۱۴ ۸-۲-۱ در عقل

۱۴

فصل دوم : ماهیت و اقسام جنون و عقل**۱-۲ ماهیت جنون و اقسام آن**

۱۵

۱۶

۱۶ ۱-۱-۲ جنون

۲۱ ۱-۱-۱-۲ جنون دائمی یا اطلاق

۲۱ ۲-۱-۱-۲ جنون ادواری

۲۱ ۳-۱-۱-۲ در جات جنون

۲-۲ ماهیت عقل و اقسام آن

۲۲ ۱-۲-۲ عقل چیست

۲۳ ۲-۲-۲ شناخت عقلی چیست

۳-۲ اقسام عقل

۲۳ ۱-۳-۲ عقل رشد نیافته

۲۳ ۲-۳-۲ عقل رشد یافته کامل

۲۵ ۳-۳-۲ عقل از نظر حکما

۲۵ ۱-۳-۳-۲ عقل نظری

۲۶ ۲-۳-۳-۲ عقل عملی

۲۹ ۳-۳-۳-۲ عقل در حدیث

۳۱	فصل سوم : ماهیت جنون در فقه
۳۲	۱-۳ عارضه های روانی در فقه
۳۳	۱-۱-۳ عارضه های عقلی
۳۳	۲-۱-۳ سایر عارضه ها
۳۶	۳-۱-۳ عقل از نظر توانایی شخص
۳۷	۴-۱-۳ از نظر منشاء
۳۸	۵-۱-۳ ضرورت تعیین گستره مفهوم جنون
۴۲	۶-۱-۳ مطلق جنون
۴۴	۷-۱-۳ تعابیر خاص جنون در کتب فقهی
۴۴	۱-۷-۱-۳ تباهی تثبیت شده عقل
۴۵	۲-۷-۱-۳ اختلال و فساد قوای ذهنی
۴۶	۳-۷-۱-۳ تعریف با مثال و روش استقرایی
۴۸	۴-۷-۱-۳ تعریف به تقسیم (رسم تام)
۵۰	۲-۳ تقسیمات جنون در فقه
۵۱	۱-۲-۳ عارضه های عقلی ادواری
۵۲	۲-۲-۳ عارضه های عقلی اطباقی
۵۳	۳-۳ جایگاه عرف و کارشناسان در ترسیم گستره

فصل چهارم : جنون در حقوق موضوعه و پزشکی

۵۸	قانونی
۵۹	۱-۴ تشخیص جنون
۶۱	۲-۴ بررسی جنون در قانون قدیم و جدید
۶۱	۱-۲-۴ در قانون قدیم

۶۱	۴-۲-۱-۱ نحوه احراز جنون در دادگاه ها
۶۳	۴-۲-۱-۲ تقارن جنون با جرم
۶۴	۴-۲-۱-۳ تلازم جنون با جرم
۶۶	۴-۲-۱-۴ جنون پیش از ارتکاب جرم
۶۶	۴-۲-۱-۵ جنون مقارن با ارتکاب جرم
۶۷	۴-۲-۱-۶ جنون در حین محاکمه
۶۸	۴-۲-۱-۷ جنون پس از محاکمه و در زمان اجرای حکم
۷۰	۴-۲-۱-۸ افاقه جنون پس از ارتکاب جرم
۷۰	۴-۲-۲ در قانون مجازات مصوب ۱۳۹۲
۷۱	۴-۲-۲-۱ مسئولیت کیفری
۷۲	۴-۲-۲-۲ تعریف جنون
۷۴	۴-۲-۲-۳ تشخیص جنون
۷۵	۴-۲-۲-۴ تشخیص جنون و تعیین درجات آن
۷۵	۴-۲-۲-۵ بار اثبات جنون در امور کیفری
۷۶	۴-۲-۲-۶ اقدامات قضایی در قبال جنون
۷۶	۴-۲-۲-۷ حدوث جنون حین ارتکاب جرم
۷۷	۴-۲-۲-۸ حدوث جنون تا پیش از صدور حکم قطعی
۷۸	۴-۲-۲-۹ حدوث جنون پس از صدور حکم قطعی
۸۰	۴-۳ جنون در پزشکی قانونی
۸۰	۴-۳-۱ تاریخچه مختصر پزشکی قانونی
۸۱	۴-۳-۲ آشنایی مختصر با پزشکی قانونی کشور
۸۳	۴-۴ تأثیر نظریه پزشک قانونی در تصمیم مراجع قضایی
۸۴	۴-۴-۱ تأثیر نظر پزشک قانونی در مجازات

۸۵	۲-۴-۴ تأثیر نظر پزشک قانونی در قرار صادر شده توسط مقام قضایی
۸۶	۳-۴-۴ تأثیر نظر پزشک قانونی در تشخیص ماهیت عمل
۸۷	۴-۴-۴ تأثیر نظر پزشک قانونی در قابلیت انتساب جرم به مجرم
۸۷	۵-۴-۴ چگونگی شروع استفاده از DNA در تشخیص هویت مجرمان
۸۹	۱-۵-۴-۴ کاربرد DNA در کشف جرایم و تشخیص هویت مجرمان
۹۱	۴-۵ اقسام بیماری های روانی
۹۱	۱-۵-۴ اختلالات نورز
۹۲	۲-۵-۴ اختلالات روان پریشی
۹۳	۱-۲-۵-۴ علائم اختلالات روان پریشی
۹۴	۲-۲-۵-۴ انواع مهم هذیان ها
۹۵	۳-۲-۵-۴ توهمات
۹۵	۴-۲-۵-۴ تمازض و تجنن
۹۶	۱-۴-۲-۵-۴ انواع تمارض و تجنن
۹۷	۶-۴ به مرگ (اوتانازی)
۹۹	۱-۶-۴ اوتانازی فعال
۱۰۰	۲-۶-۴ اوتانازی غیرفعال
۱۰۰	۳-۶-۴ تاریخچه اوتانازی
۱۰۲	نتیجه گیری و پیشنهادها
۱۰۴	منابع

چکیده :

جنون زوال عقل و شعور است. در مفهوم خاص، جنون مبین نوعی زوال و اختلال در قوای دماغی است. بطوریکه اعمال مجنون فارغ از اختیار و اراده اوست. جنون از عوامل رافع مسئولیت کیفری است. موضوع درگیری بیماران روانی با قانون و ارتکاب رفتار مجرمانه یکی از مشکلات رسیدگی‌های قضایی است. غالباً دادگاه‌ها با جلب نظر متخصصین روانپزشکی رأی خود را درباره متهم به اختلال روانی صادر می‌نمایند. بیش از هشتاد سال است که از تصویب قوانین کیفری در ایران می‌گذرد و در طی تغییرات قوانین، به اجمال سخن از اختلالات روانی (خصوصاً جنون) و تأثیر آن بر مسئولیت کیفری به میان آمده است. از نظر فقه جنون و عقل مقابل هم به کار رفته است و عقل مهم ترین رکن مسئولیت کیفری است

در اصطلاح حقوقی صفت کسی است که فاقد قدرت تشخیص نفع و ضرر و حسن و قبح است و از نظر حقوقی بیماری روانی یا روان پریشی یا بیماری وخیم روانی ست که به واسطه ی آن جریان فکر، اندیشه رفتار، کردار، احساس و اعمال، از راه صواب و عادی منحرف شده باشد.

در این نوشتار مفهوم جنون، جنون در قانون مجازات اسلامی و قانون آیین دادرسی کیفری با توجه به تأثیر آن در احراز مسئولیت کیفری و فرآیند دادرسی بررسی خواهد شد. همچنین ضمن بررسی بیماری‌های روانی که ممکن است گاهی به اشتباه جنون تلقی شوند نگاهی گذرا به جنون متهم و آثار آن نیز خواهیم داشت.

کلمات کلیدی : جنون - فقه - حقوق-عقل - پزشکی قانونی

مقدمه :

به موجب ماده ۱۴۹ قانون مجازات اسلامی : هرگاه مرتکب در زمان ارتکاب جرم دچار اختلالات روانی بوده به نحوی که فاقد اراده یا قوه تمیز شود مجنون محسوب می شود و مسئولیت کیفری ندارد دادگاه پس از اخذ نظر متخصص مبنی بر اختلال روانی مرتکب در حین ارتکاب جرم که موجب فقدان اراده یا فقدان قوه تمیز وی شده باشد ، او را از مجازات می نماید در صورتی که جنایتی به دیگری وارد آورد مطابق ماده ۲۹۲ و بند (ب) آن جنایت او خطاء محض محسوب شده و مطابق تبصره ۴۶۳ و ۴۶۶ قانون مجازات اسلامی عاقله مکلف به پرداخت دیه می باشند . با توجه به لفظ جنایت در ماده ۲۹۲ سوالی که مطرح می گردد آن است که آیا کلیه رفتارهای مجرمانه مجنون یا کسی که دارای اختلال روانی است دارای جنایت است که عاقله مسئول پرداخت دیه آن باشد یا منحصر به مواد خاص می باشد ؟ با توجه به این که این قسم از مقررات مستقیماً "از فقه اخذ گردیده قانونگذار بدون دخل و تصرف آن همان لفظ را استعمال نموده است منظور از لفظ جنایت در ماده ۲۹۲ صدمه به نفس و اطراف (اعضای) انسان و منافع آن است و عنوان جنایت و مسئولیت عاقله به غیر موارد آن یعنی سایر زیان و خسارت وارده به دیگران تسری نمی یابد . بنابراین در صورتی که او مرتکب قتل دیگری شود یا مرتکب صدمه بدهی به دیگران شود با عنوان جنایت از آن یاد می گردد و عاقله مسئول پرداخت دیه به اولیاء دم مقتول یا مجنی علیه خواهد بود اما اگر به اموال دیگران صدمه و زیانی وارد آورد عاقله مسئولیتی در این خصوص نداشته و خود وی مطابق ماده ۱۲۱۶ قانون مدنی مسئول جبران خسارات وارده بوده و باید نسبت به جبران زیان وارده و سایر هزینه های دادرسی زیان دیده اقدام نماید.

در هر صورت لازم است زمانی که قاضی نیاز به نظر پزشک متخصص داشته باشد با ارجاع متهم به مراکز پزشکی قانونی و اخذ تاییده از آن مرکز اقدام به حکم لازم نماید . لازم به ذکر است جنونی که ما در قانون به طور کلی به عنوان دائمی یا ادواری داریم در علم پزشکی جایگاهی ندارد و تماما به عنوان بیماری های روانی با زیر شاخه های مختلف شناخته شده و بعضا مشاهده شده افراد برای فرار از مسئولیت کیفری ادعای جنون نموده که با تشخیص دقیق که توسط متخصصین انجام می گیرد صحت یا بطلان آن مشخص می شود . در اینجا سعی بر این شده که با معرفی و شناخت کامل تر از معیارها و ملاکات تشخیص جنون طلاع جامع تری به جامعه حقوقی کشور داده شود.

فصل اول

کلیات

۱-۱ طرح تحقیق

۱-۱-۱ بیان مساله تحقیق :

پزشکی قانونی رابطه ناگسستی با دادگستری دارد . نقش این سازمان به قدری در پرونده هایی که در آن جرح ، آسیب بدنی ، قتل و ... رخ می دهد مهم است که نمی توان بسادگی از آن گذشت . همواره در دادگاه های کیفری یکی از استاندهای قضاوت نظریه پزشکی قانونی بوده و در واقع در شرایط بحران نظریه این سازمان خط بطلان به تمام به تمام ادعاهایی بوده که از سوی خواننده و خواهان در دادگاه مطرح شده است اما در میان ساز و کار پزشکی قانونی یک موضوع از چشم انداز ویژه ای برخوردار است که تشخیص ساکتوز (جنون) و مصادیق آن است و بسیاری از افرادیکه ارتکاب جرم را نتیجه جنون آنی خود دانسته و بدین وسیله می خواهند از علل رافع مسئولیت جزائی آن استفاده کنند و حتی زندانیانی که با مجنون جلوه دادن خو قصد خروج از زندان را دارند در این خصوص دادگاه با استفاده از متخصصین پزشکی قانونی باید مجنونین واقعی و کسانی که سعی در مجنون جلوه دادن خود دارند را تشخیص دهد و اجازه ندهد از این حق سوء استفاده کنند از آنجا که جنون فرض و اماره قانونی نیست و لذا باید در هر مورد وجود آن اثبات شود در منطق عمومی مردم تشخیص جنون بدیهی و ساده است ولی به نظر کارشناسان گاه درک جنون و عقل فنی و پیچیده است زیرا جنون درجاتی دارد و پی بردن به آن در مواردی که نمود خارجی و آشکار ندارد جز برای پزشک متخصص و بدون آزمایشهای دقیق و مستمر و طولانی امکان ندارد در اینجا سعی می شود ملاکات و معیارهای تشخیص جنون شناسایی و به متخصصین امور حقوقی و قضات برای تشخیص بهتر آن در اجرای عدالت ارائه شود با بیان اینکه یکی از مسایلی که در مبحث حقوق به خصوص